

آموزش و پرورش ویژه با تأکید بر دانش آموزان کم‌توان ذهنی

تألیف

منیر جعفری

کارشناس ارشد تکنولوژی آموزشی از دانشگاه علامه طباطبائی

دکتر الهه ولایتی

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۸

شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۴۹۷-۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۱۲۴۱۴
عنوان و نام پدیدآور	: آموزش و پرورش ویژه با تاکید بر دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی/ تالیف منیر جعفری، الهه ولایتی.
مشخصات نشر	: تهران : آوای نور، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ص.
موضوع	: کودکان عقب‌مانده -- آموزش و پرورش
موضوع	: Children with mental disabilities -- Education
موضوع	: کودکان عقب‌مانده -- ایران -- آموزش و پرورش
موضوع	: Children with mental disabilities -- Education -- Iran
رده بندی دیویی	: ۹/۳۷۱
رده بندی کنگره	: LC ۱۳۹۸۴۶۰۱ / ج۷۱۸
سرشناسه	: جعفری، منیر، ۱۳۶۳-
ا. ا. ا. ا. ا.	: .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ / شماره: ۶۶۴۸۰۸۸۲

آموزش و پرورش ویژه با تأکید بر دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی

تألیف: منیر جعفری - دکتر الهه ولایتی

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه‌آرا: منیر السادات حسینی

چاپ: اول ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۴۹۷-۰

قیمت ۳۳۵۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر و مولفان محفوظ است

تقديم به

مرحوم باغچه بان معلم دنيای سکوت

پیشگفتار مؤلفان

اصطلاح استثنایی، به افرادی گفته می‌شود که تفاوت‌های آنان (جسمی، ذهنی و رفتاری) از حد متوسط، از طریق مشاهده، معلم و اطرفیان و نیز آزمون‌های مختلف ثابت شده است. وجود افراد استثنایی، یک امر عادی در جوامع انسانی به شمار می‌رود و افراد استثنایی نباید از مشارکت و کنترل جامعه محروم شوند. بهبود برنامه‌های آموزشی برای افراد استثنایی باید در زمره تلاش‌های اصلی هر جامعه باشند تا برای این افراد، امکان زندگی با سایر انسان‌های عادی فراهم آید. برای این منظور، این افراد به آموزش ویژه نیاز دارند. آموزش ویژه، تسهیلات و امکاناتی را برای افراد ناتوان و دارای نارسایی و افراد استثنایی فراهم می‌آورد: برنامه‌ی درسی و سنجش، روش تربیت، کلاس درس، سازمان، منابع و خدمات درمانی. آموزش استثنایی، پیشرفت تحصیلی و توسعه‌ی فردی و اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی را هدف خود قرار می‌دهد. افراد استثنایی حدود ۱۲ درصد از کل جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند که حدود ۲ درصد آنها کم‌توان ذهنی هستند. کم‌توانی ذهنی یا به اصطلاح دیگر، نارسایی رشد قوای ذهنی موضوع جدیدی نیست. بلکه در هر دوره و زمان، افرادی در اجتماع وجود داشته‌اند که از نظر مهارت ذهنی، در حد طبیعی نبوده‌اند. دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، جزء جدایی‌ناپذیر زندگی اجتماعی ما هستند. با اینکه سابقه‌ی تعلیم و تربیت به قدمت حیات بشری بوده است، متأسفانه در کشور ما، سابقه‌ی آموزش رسمی برای این دانش‌آموزان به چند دهه‌ی اخیر محدود می‌شود. دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به نسبت سایر دانش‌آموزان، برای دریافت خدمات و برنامه‌های آموزشی پیشرفته‌تر از اولویت بیشتری برخوردارند. دانش‌آموزان عادی در صورت عدم یادگیری در محیط کلاس، به هر حال می‌توانند از طریق کتاب‌های خودآموز، کمک‌بزرگترها و ... این عدم یادگیری را جبران نمایند. اما دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، تنها در صورتی یاد می‌گیرند و به موفقیت نائل می‌شوند که برای آموزش آنها از روش‌ها، تجهیزات و فناوری‌های مناسبی استفاده شده باشد.

بخش بزرگی از دانش آموزان دارای نیازهای آموزشی ویژه، دانش آموزان کم توان ذهنی هستند. کم توانی ذهنی^۱، اصطلاحی است که در ارتباط با دانش آموزانی به کار می رود که محدودیت های اساسی در عملکرد ذهنی و مهارت های ارتباطاتی و اجتماعی دارند. این محدودیت ها منجر به این می شود که دانش آموز کم توان ذهنی مطالب درسی را دیر یاد بگیرد. این دانش آموزان اغلب به عنوان یادگیرندگان آهسته^۲ شناخته شده اند و به راحتی نمی توانند خودشان را با برنامه ی درسی اختصاص یافته به دانش آموزان عادی انطباق دهند. دانش آموزان کم توان ذهنی دارای ضریب هوشی پایین تر از ۷۰ هستند و ممکن است که علاوه بر کم توانی ذهنی، دارای معلولیت های چندگانه^۳ دیگری نیز باشند. به خاطر ویژگی های خاصی که این دانش آموزان دارند، آموزشی که به آنها ارائه می شود، باید با این ویژگی ها منطبق گردد.

از نظر تاریخی عناوین بسیاری برای توصیف کودکان و بزرگسالانی که از نظر رشد استعدادهای انسانی، کم توان نشان می دادند به کار برده شده است. در گذشته اصطلاحاتی چون "ضعف ذهنی"، "کور ذهن"^۴، "کودن" و "کند ذهن" که به نظر تند، خشن و کینه توز می رسد، در مورد آنها اطلاق می شد. اصطلاحات متداول و رایج "کم- توانی ذهنی" و "نقص ذهنی" به عنوان استاندارد مورد پذیرش قرار گرفته است و احتمالاً تا زمان های دور نیز به کار خواهد رفت. تا کنون تلاش های زیادی برای تعریف کم توان ذهنی (یا عقب ماندگی ذهنی) انجام شده است و هر یک از متخصصان تعریفی ارائه کرده اند. ادگار دال^۴ کم توانی ذهنی را با ویژگی هایی به این شرح تعریف می کند: (۱) فرد کم- توان ذهنی از نظر ذهنی نابهنجار است، (۲) کم توانی ذهنی او از بدو تولد یا سال های اولیه^۵ رشد وجود دارد، (۳) در هنگام بلوغ، کم توانی ذهنی او قابل تشخیص است، (۳) نقص ذهنی او، ناشی از یک عامل اساسی مانند ارث یا بیماری است، (۵) در روابط اجتماعی، شایستگی و صلاحیت لازم را ندارد و نمی تواند امور خود را مستقلاً اداره کند.

منیر جعفری Abiaseman63@yahoo.com

الهه ولایتی elahehvelayati@yahoo.com

۱ Intellectual Disability (ID)

۲ Slow learners

۳ Multiple handicap

۴ Edgar Dall

فهرست مطالب

پیشگفتار مؤلفان	۷
فصل اول: کلیات آموزش و پرورش دانشآموزان با نیازهای ویژه	۱۳
مقدمه	۱۳
مفهوم آموزش و پرورش استثنایی	۱۵
تاریخچه‌ی آموزش ویژه در ایران و جهان	۱۷
قوانین و مقررات آموزش به دانشآموزان استثنایی	۲۴
اهداف ویژه‌ی برنامه‌ی درسی آموزش و پرورش ویژه	۲۶
اهداف آموزش و پرورش استثنایی	۲۷
ضرورت و اهمیت آموزش و پرورش دانشآموزان استثنایی	۲۹
فصل دوم: طبقه‌بندی دانشآموزان با نیازهای ویژه	۳۳
طبقه‌بندی دانشآموزان استثنایی	۳۳
ناتوانیهای یادگیری	۳۴
اختلالهای گفتاری و ارتباطی	۳۷
اختلالهای عاطفی و رفتاری	۴۰
اختلالهای بینایی	۴۳
اختلالهای شنوایی	۴۹
اختلالهای جسمانی	۵۲
درخودماندگی	۵۶
اختلالهای نارسایی توجه یا بیشفعالی	۵۹
تیزهوشی	۶۱
کمتوانی ذهنی	۶۴
فصل سوم: کلیات کمتوانی ذهنی	۶۹
مقدمه	۶۹
تعریف کمتوانی ذهنی	۷۲
هوش	۷۳
مهارتهای سازشی	۷۴
سن بروز	۷۸

فصل چهارم: ویژگیهای دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۷۹
مقدمه	۷۹
ویژگیهای دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۸۰
شخصیت	۸۰
توجه	۸۱
حافظه	۸۲
زبان	۸۳
پیشرفت تحصیلی	۸۴
فراشناخت	۸۵
تفکر عینی	۸۶
تعمیم دهی و انتقال	۸۶
فصل پنجم: انواع طبقه‌بندی کم‌توانی ذهنی	۸۹
مقدمه	۸۹
طبقه‌بندی روانشناسان	۸۹
طبقه‌بندی متخصصان آموزش و پرورش	۹۳
طبقه‌بندی پزشکان	۹۵
فصل ششم: عوامل کم‌توانی ذهنی و پیشگیری از آنها	۹۷
مقدمه	۹۷
پیشگیری از کم‌توانی ذهنی	۱۰۲
فصل هفتم: نظام آموزش و پرورش دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۱۰۵
ویژگیهای یادگیری-یاددهی دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۱۰۵
وظایف معلمان دانشآموزان کم‌توانی ذهنی	۱۰۶
نظام آموزش و پرورش دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۱۰۶
اهمیت و ضرورت آموزش پیش از دبستان	۱۰۸
هدفهای آموزش و پرورش ابتدایی	۱۱۳
دورهی ابتدایی دانشآموزان با نیازهای آموزشی ویژه و کم‌توان ذهنی	۱۱۳
هدفهای آموزش و پرورش ابتدایی دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۱۱۵
فصل هشتم: اصول و راهکارهای آموزش به دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۱۱۹
مقدمه	۱۱۹
راهبردهای آموزش به دانشآموزان کم‌توان ذهنی	۱۲۳

۱۲۵ ملاحظات آموزشی ویژه برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
۱۲۷ اصول کلی آموزش به دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
۱۳۱ فصل نهم: محیط آموزشی مناسب برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
۱۳۱ مقدمه
۱۳۱ محیط‌های آموزشی فراگیر
۱۳۴ چالش‌ها و موانع آموزش فراگیر
۱۳۵ محیط با کمترین محدودیت
۱۳۶ یکپارچه سازی آموزشی
۱۴۱ فهرست منابع
۱۴۱ منابع فارسی
۱۵۱ منابع انگلیسی